

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Kati Tarum

VANEMAHÜVITISE MÄÄRAMISE JA ARVUTAMISE
KORD NING SEOS ISIKU SOTSIAALMAKSUALASTE
ANDMETEGA

Lõputöö

Juhendaja:

Kati Kümnik, BA

Tartu 2008

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž Finantskolledž	Kuu ja aasta Mai 2008
Töö pealkiri Vanemahüvitise määramise ja arvutamise kord ning seos isiku sotsiaalmaksualaste andmetega	
Töö autor: Kati Tarum	allkiri:
Referaat Käesolev lõputöö on koostatud eesti keeles inglise keelse kokkuvõttega. Töö mahuks on 40 lehekülge. Käesoleva töö eesmärgiks on analüüsida vanemahüvitise aluseks oleva sotsiaalmaksu osa vanemahüvitise arvutamisel ja enamaksude tekkimisel. Eeltoodud eesmärgi saavutamiseks selgitab autor vanemahüvitise olemust Eesti Vabariigis ning toob võrdlusi Belgias, Rootsis ja Venemaal makstavate samaliigiliste hüvitiste ja toetustega, kirjeldab vanemahüvitise arvutamise aluseid, füüsilisest isikust ettevõtjate erisusi vanemahüvitise arvutamisel ja maksmisel. Käesolevas töös keskendub autor faktile, et vanemahüvitise suuruse arvutamine on seotud isikustatud sotsiaalmaksualaste andmetega ning töö hüpoteesina väidab, et vanemahüvitise enammaksete tekkimisel on seos sotsiaalmaksu kassapõhisuse printsiibiga. Töö hüpotees leiab tõestust, vanemahüvitise enammakse tekkimine on tingitud sotsiaalmaksu kogumise kassapõhisuse printsiibist. Hüvitise enammaksete tekkimise paremaks vältimiseks on käesoleva töö autor esile toonud ettepanekutena andmevahetuse kiirendamise Maksu – ja Tolliameti ning Sotsiaalkindlustusameti vahel ning teavitamiskohustuse mittetäitmise korral sanktsioonide kehtestamise. Käesolevas töös tugines autor peamiselt vanemahüvitise seadusele, maksuseadustele ja Venemaa, Rootsi ning Belgia seadusandlusele, uuringutele ja Riigikontrolli auditile.	
Võtmesõnad :vanemahüvitis, sotsiaalmaks, kassapõhisuse printsiip,enammakse	
Keywords : parental benefit, social benefits tax, cash-based principle, overpayment	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud: Juhendaja: Kati Kümnik	allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. VANEMAHÜVITISE SUBJEKTID JA OLEMUS	6
1.1. Vanemahüvitise seaduse eesmärk ja subjektid	6
1.2. Vanemahüvitise olemus	8
2. VANEMAHÜVITISE ARVUTAMISE SEOS ISIKUSTATUD SOTSIAALMAKSU ANDMETEGA	13
2.1. Vanemahüvitise arvutamisest üldiselt	13
2.2. Vanemahüvitise arvutamine töötamise ajal	18
2.3. Vanemahüvitise arvutamise erisused füüsilisest isikust ettevõtjal	21
2.4. Vanemahüvitise suuruse arvutamise seos isikustatud sotsiaalmaksu andmete laekumisega	26
3. VANEMAHÜVITISE ENAMMAKSETE TEKKIMINE JA SEOS SOTSIAALMAKSUÕIGUSE PRINTSIIPIDEGA	30
3.1. Vanemahüvitise enammaksete tekkimise alused	30
3.2. Sotsiaalmaksu kogumise kassapõhisuse printsiip	32
3.3. Vanemahüvitise enammaksete vältimise võimalused	33
KOKKUVÕTE	35
SUMMARY	38
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	39

SISSEJUHATUS

Vanemahüvitise seadus¹ (edaspidi VHS) jõustus 1. jaanuaril 2004. aastal. VHS-i eesmärk on hüvitada väikelapse kasvatamise tõttu saamata jäänud tulu. Vanemahüvitise arvutamise aluseks on isikustatud sotsiaalmaksu andmed, millest järeldub, et vanemahüvitise määramise aluseks on sotsiaalmaksuga maksustatud tulu. Isikustatud sotsiaalmaksu andmed kantakse Maksu – ja Tolliameti (edaspidi MTA) poolt riiklikusse pensionikindlustuse registrisse ning nende andmete alusel arvutatakse ühe kalendrikuu keskmine tulu, mis on aluseks vanemahüvitise suuruse määramisel.

Käesolevaks ajaks on VHS-i jõustumisest möödunud neli aastat. Vanemahüvitise teema on Eestis jätkuvalt aktuaalne, sest VHS on veel uus ning siiani on seadust täiendatud igal aastal. Üks oluline vajadus, mis on tinginud VHS-i muutmise, on suur hüvitise enammaksude tekkimise hulk ning efektiivse kontrollmehhanismi puudumine enammaksude õigeaegsel avastamisel. 2007. aastal oli Sotsiaalkindlustusameti andmete alusel 762 enammaksu juhtumit. Vanemahüvitise enammaksuks loetakse ettenähtust suurema hüvitise väljamaksmist isikule, kes teenis hüvitise saamise perioodil hüvitise määrast kõrgemat sotsiaalmaksuga maksustatud tulu. Ka kohtupraktika on pidevalt täiendanud VHS-i regulatsiooni.

Lisaks enammaksude tekkimise vähendamisele on VHS läbinud muutuse vanemahüvitise maksmise perioodi osas, st vanemahüvitise maksmise periood on pikenenud seaduse vastuvõtmise ajast ligikaudu seitse kuud. Palju on spekuleeritud vanemahüvitise mõjust sünnitus – ja tööturukäitumisele, kuid tehtud uuringutega pole veel saadud selget vastust vanemahüvitise mõjust antud valdkondadele.²

---

¹ RT I 2003, 82, 549

² Praxis viis läbi empiirilise uuringu selgitamaks vanemahüvitise mõju sünnitus- ja tööturukäitumisele, kuid läbiviidud empiirilise analüüsi ei andnud selget vastust, kas vanemahüvitis võis avaldada kiiret mõju sündimuskäitumisele. Vörk, A., Karu, M. Eesti vanemahüvitise mõju sündimus- ja tööturukäitumisele: hindamise võimalused ja esimeste kogemuste analüüs. http://www.praxis.ee/data/VorkKaru_PRAXIS_Vanemahyvitis13022006.pdf 16.01.2008.

Antud töö autor omab ka isiklikku kokkupuudet vanemahüvitisega, olles üks hüvitise saajatest perioodil november 2006 – veebruar 2008.

Käesoleva töö eesmärgiks on analüüsida vanemahüvitise aluseks oleva sotsiaalmaksu osa vanemahüvitise arvutamisel ja enammaksude tekkimisel. Eeltoodud eesmärgi saavutamiseks selgitab autor vanemahüvitise olemust Eesti Vabariigis ning toob võrdlusi Venemaal, Rootsis ja Belgias makstavate samaliigiliste hüvitiste ja toetustega, kirjeldab vanemahüvitise arvutamise aluseid, füüsilisest isikust ettevõtja (edaspidi FIE) erisusi vanemahüvitise arvutamisel ja maksmisel.

Käesolevas töös keskendub autor faktile, et vanemahüvitise suuruse arvutamine on seotud isikustatud sotsiaalmaksu andmetega ning töö hüpoteesina väidab, et vanemahüvitise enammaksete tekkimisel on seos sotsiaalmaksu kassapõhisuse printsiibiga.

Käesoleva töö esimeses peatükis räägitakse vanemahüvitise seaduse eesmärgist, subjektidest ja vanemahüvitise olemusest.

Teises peatükis käsitletakse vanemahüvitise suuruse arvutamise aluseks olevaid MTA andmeid, mis edastatakse riiklikusse pensionikindlustuse registrisse, ning vanemahüvitise arvutamist. Autor kirjeldab FIE-de sotsiaalmaksuga maksustamise erisusi ning selgitab vanemahüvitise suuruse arvutamise seost isikustatud sotsiaalmaksu andmetega. Antud peatükis analüüsib autor käesolevat valdkonda puudutavaid ja kohtupraktikas lahenduse leidnud juhtumeid.

Kolmandas peatükis käsitleb autor hüvitise enammaksete tekkimise aluseid ning võimalusi nende vältimiseks. Räägitakse ka sotsiaalmaksu kogumise kassapõhisuse printsiibist.

Käesoleva töö kirjutamisel on kasutatud Eesti seadusandlust, sh peamiselt VHS-i, maksuseaduseid ja Riigikontrolli auditit. Lisaks eeltoodule baseerub töö võrdlusel Venemaa, Rootsi ning Belgia vastavatel seadustel ning analüüsil eelnimetatud riikide vastavate hüvitiste korrast.

1. VANEMAHÜVITISE SUBJEKTID JA OLEMUS

1.1. Vanemahüvitise seaduse eesmärk ja subjektid

VHS § 1 lõike 1 kohaselt on eelnimetatud seaduse eesmärk säilitada riigi toetuse andmisega varasem sissetulek isikutele, kelle tulu väheneb laste kasvatamise tõttu, ning toetada töö- ja pereelu ühitamist. Isikule, kes tulu ei ole saanud, tagatakse sissetulek hüvitise määra ulatuses, mis 2008. aastal on 3600 krooni.

Seega on vanemahüvitise eesmärk vältida pere sissetulekute järsku vähenemist seoses lapse sünniga, hüvitades lapsevanemale lapse kasvatamise tõttu saamata jäänud tulu alates 2008. aastast lapse 1,5-aastaseks saamiseni.

Venemaal kehtib “Venemaa Föderatsiooni riiklike toetuste väljamaksmise kord lapsi omavale kodanikule“, kus on sätestatud igakuise toetuse (*пособие по уходу за ребенком*) maksmine vanematele, kes kasvatavad alla 1,5-aastast last. Nimetatud toetuste väljamaksmise eesmärk on kergendada lapsevanemale lapse sündimisest ja kasvatamisest tulenevaid kulusid.³

Rootsis on sarnaselt Eestile vastu võetud vanemahüvitise (*föräldraförsäkring*) maksmise kord. Rootsi vanemahüvitise maksmise eesmärk on seoses lapse sünniga võimaldada lapsevanemale jääda töölt kõrvale.⁴

Belgias on kehtiva seadusandluse alusel vastsündinud lapse emale ettenähtud kohustuslik üheksanädalane emapuhkus (*moederschapsverlof*), millega võimaldatakse emal ja lapsel teineteisega kohaneda. Peale emapuhkuse lõppu on ettenähtud eelnevalt töötanud vanemale vanemapuhkuse hüvitis (*ouderschapsverlof*). Antud hüvitise eesmärgiks on lihtsustada

---

³ Ежемесячное пособие по уходу за ребенком до достижения им возраста полутора лет. <http://www.fss.ru/ru/consultation/6812/index.shtml> 06.03.2008.

⁴ Föräldrapenning. http://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/barnet_fott/foraldrapenning/ 12.02.2008.

lapsevanemale lapsehoiu korraldamise ja töölenaasmise sobitamist.⁵ Käesoleva töö autori tõlgenduse kohaselt on eelnimetatud hüvitise eesmärk vastündinud lapse vanema kiire tööpostile naasmine, millega säästetakse tööandja kulutusi uue töötaja leidmiseks.

Eeltoodust järeldub, et Rootsi vanemahüvitise maksmise korra ja Eesti VHS-i eesmärkideks on lapsevanemale lapsega kodusolemise aja võimaldamine nii, et pere sissetulekud järsult ei väheneks, samas kui Belgia süsteemi puhul võib tõdeda, et olulisemaks peetakse töö- kui pereväärtusi.

Vanemahüvitise subjekt VHS § 2 lõike 1 mõistes on:

- Eesti alaline elanik;
- Eestis tähtajalise elamisloa või tähtajalise elamisõiguse alusel elav välismaalane.

Ülalnimetatud isik, kellel on elukoht mitmes riigis, omab vanemahüvitisele õigust, kui ta on resident tulumaksuseaduse⁶ (edaspidi TuMS) § 6 lõike 1 tähenduses või kui ta elab Eestis püsivalt välismaalaste seaduse või Euroopa Liidu kodaniku seaduse tähenduses.⁷

TuMS § 6 lõike 1 kohaselt on füüsiline isik resident, kui tema elukoht on Eestis või kui ta viibib Eestis 12 järjestikuse kalendrikuu jooksul vähemalt 183 päeval. Isik loetakse residendiks alates tema Eestisse saabumise päevast. Samuti on resident välisteenistuses viibiv Eesti riigiteenistuja.

Välismaalaste seaduse⁸ § 42 kohaselt loetakse püsivaks Eestis elamiseks Eesti kodaniku või Eestis elamisluba omava välismaalase Eestis viibimist vähemalt 183 päeva aastas.

Euroopa Liidu kodaniku seaduse⁹ § 5 lõike 1 kohaselt loetakse püsivaks Eestis elamiseks Euroopa Liidu kodaniku või perekonnaliikme Eestis elamist vähemalt 183 päeva aastas.

---

⁵ The Department of Trade and Industry. International Review of Leave Policies and Related Research 2006. <http://www.berr.gov.uk/employment/research-evaluation/errs/page13419.html> 12.02.2008.

⁶ RT I 1999, 101, 903

⁷ VHS § 2 lõige 1

⁸ RT I 1993, 44, 637

⁹ RT I 2006, 26, 191

VHS § 2 lõike 2 järgi on hüvitisele õigus last kasvataval vanemal, lapsendajal, võõrasvanemal, eestkostjal või hooldajal, kellega on sõlmitud kirjalik lapse perekonnas hooldamise leping sotsiaalhoolekande seaduse § 15 alusel. Enne lapse 70 päeva vanuseks saamist on õigus hüvitisele last kasvataval emal, välja arvatud juhul, kui lapse ema on surnud või ei täida perekonnaseadusest tulenevat kohustust last kasvatada ja tema eest hoolitseda või kui hüvitisele on õigus lapsendajal, eestkostjal või hooldajal. Kui üks vanematest on lapsehoolduspuhkusel pärast lapse 70 päeva vanuseks saamist, on õigus hüvitisele sellel vanemal.

Venemaal on “Venemaa Föderatsiooni riiklike toetuste väljamaksmise kord lapsi omavale kodanikule“ toetuste subjektiks lapsevanem või hooldaja.¹⁰

Rootsi¹¹ ja Belgia¹² vastavas seadusandluses on reglementeeritud nimekiri isikutest, kes omavad õigust nende riikide vanemapuhkuse hüvitisele. Loetelu sarnaneb Eesti VHS-is väljatoodule, st õigus hüvitisele on lapsevanemal, hooldajal, adoptiivvanemal või eestkostjal, kui on tõestatud juriidiline õigus lapse hooldamisele ja kasvatamisele.

1.2. Vanemahüvitise olemus

Eelmises peatükis on esile toodud seaduse alusel isikud, kes omavad õigust vanemahüvitisele. Õigus vanemahüvitisele on isikul, kes erinevate riikide vastavate seadustega kooskõlas hooldab ja kasvatab olenevalt riigist alla 1,5-aastast kuni alla 3-aastast last, st omab juriidilist õigust lapse kasvatamisele.

---

¹⁰ Ежемесячное пособие по уходу за ребенком до достижения им возраста полутора лет. <http://www.fss.ru/ru/consultation/6812/index.shtml> 06.03.2008.

¹¹ Föräldrapenning. http://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/barnet_fott/foraldrapenning/ 12.02.2008.

¹² The Department of Trade and Industry. International Review of Leave Policies and Related Research 2006. <http://www.berr.gov.uk/employment/research-evaluation/errs/page13419.html> 12.02.2008.

Olukorras, kus laps, kelle vanem on vanemahüvitise saaja, on pandud lastekodusse või viibib varjupaigas, puudub lapsevanemal juriidiline õigus vanemahüvitisele.

Kuni 2007. aasta 1. septembri seadusemuudatuseni oli esimesed kuus kuud õigus hüvitisele last kasvataval emal. Pärast seadusemuudatuse jõustumist on üldjuhul kuni lapse 70 päeva vanuseks saamiseni õigus hüvitisele lapse emal ning alates lapse 70 päeva vanuseks saamisest võivad vanemad kasutada õigust hüvitisele kordamööda.¹³

Endise sotsiaalministri Jaak Aabi selgituste kohaselt viidi eelmainitud muudatus sisse, pidades silmas vanemate valikuvabadust ja asjaolu, et vanemate valik oleks tehtud pere ja lapse huvidest lähtudes.¹⁴

Vanemahüvitise maksmist alustatakse sünnitus- või lapsendamishüvitisele õigust andva sünnitus- või lapsendamislehe lõpupäevale järgneval päeval. Hüvitist makstakse ajani, mil sünnitushüvitise päevadega kokku täitub 1. jaanuarist 2008 575 päeva sünnitushüvitise määramisest.¹⁵

2004. aastal vastu võetud VHS-i redaktsioon sätestas vanemahüvitise maksmise kuni 365 päeva täitumiseni alates sünnitushüvitise määramisest.¹⁶

1. jaanuarist 2006 pikendati seadusemuudatusega õigust hüvitisele 455 päevani sünnitushüvitise määramisest.¹⁷

Eeltoodust nähtuvalt on vanemahüvitist pikendatud alates seaduse jõustumisest 2004. aastal 210 päeva võrra, mis võrdub keskmiselt seitsme kuuga.

---

¹³ RT I 2007, 25, 132

¹⁴ Vanemahüvitise seaduse muutmise seaduse eelnõu (1085 SE) esimene lugemine. <http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2007/02/t07021305-07.html> 06.03.2008.

¹⁵ RT I 2007, 44, 317

¹⁶ RT I 2003, 82, 549

¹⁷ RT I 2005, 37, 285

Juhul, kui lapse emal ei olnud õigust sünnitushüvitisele, makstakse vanemahüvitist lapse sünnist kuni vastavalt 2004. aastal lapse 11-kuuseks, 2006. aastal lapse 14-kuuseks ning 2008. aastal lapse 18-kuuseks saamiseni.

Peamine põhjus VHS-i vastuvõtmisel ning hüvitise maksmise perioodi pikendamisel on Eesti rahva iibe positiivseks muutmine. Samuti loodetakse hüvitise pikendamise näol kergendada lapsevanema naasmist töisesse ellu. 1,5-aastane laps on võimeline käima osaliselt lasteaias või olema lapsehoidja hoole all, mis võimaldab vanemal tööle naasta.¹⁸

Kooskõlas TuMS § 19 lõikega 2 maksustatakse vanemahüvitis tulumaksuga. Vastava avalduse esitamisel pensioniametile rakendatakse vanemahüvitise saajale hüvitise väljamaksmisel tulumaksuvaba miinimumi, mis aastal 2008 on vastavalt TuMS § 42 lõikele 1 2250 krooni kuus.

Vanemahüvitiselt sotsiaalmaksu ei maksta.

Kogumispensioni makstakse summadelt, millelt tasutakse sotsiaalmaksu. Riik hüvitab pensioni II sambaga liitunud vanemahüvitise saamise ajal hüvitise summast 1% kogumispensioni II sambasse.

“Venemaa Föderatsiooni riiklike toetuste väljamaksmise kord lapsi omavale kodanikule” näeb ette toetuse igakuist väljamaksmist lapse 1,5-aastaseks saamiseni. Õigus antud toetusele on ainult lapsevanemal või hooldajal, kes on lapsega kodus või töötab poole kohaga. Lapsevanemal, kes kasvatab alla 1,5-aastast last ning kes on vormistatud täiskohaga tööle, puudub õigus toetusele.¹⁹

Rootsis kestab vanemahüvitise maksmise korra kohaselt vanemapuhkus 16 kuud. Lapsevanemal on õigus vanemapuhkuse päevi välja võtta osade kaupa kuni lapse 8-aastaseks

---

¹⁸ Vanemahüvitise seaduse muutmise seaduse eelnõu (44 SE) esimene lugemine.

<http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenoqramm&date=1181039429&toimetatud=1&toimetamata=0#pk408> 06.03.2008.

¹⁹ Ежемесячное пособие по уходу за ребенком до достижения им возраста полутора лет. <http://www.fss.ru/ru/consultation/6812/index.shtml> 06.03.2008.

saamiseni ning vanemahüvitise pikkus on arvestatud päevades. Eeltoodu võimaldab lapsevanemal kombineerida hüvitisega maksustatud ning maksustamata päevi, et pikeneks hüvitise maksmise periood. Näiteks, lapsevanem võib teha avalduse soovides vanemahüvitist viis päeva nädalas, millest kaks päeva nädalas on maksustamata päevad. Eeltoodud juhtumil pikeneb vanemahüvitise maksmise periood peaaegu kolm kuud. Rootsi riik tasub vanemapuhkuse hüvitise saamise ajal hüvitise saaja sissemaksed kogumispensioni kontole.²⁰

Belgias on vanemapuhkuse hüvitise süsteem kohati väga erinev Eesti süsteemist. Vanemapuhkuse hüvitise pikkus on kolm kuud. Hüvitisele on õigus lapsevanemal, kes lapse sünnile eelneva 15. kuu jooksul on töötanud vähemalt ühe aasta. Hüvitist võib välja võtta ühe täisosana, poolosadena kuue kuu või ühe päeva kaupa nädalas 15. kuu jooksul. Pärast lapse sündi on Belgias emadele kohustuslik üheksanädalane emapuhkus.²¹

Võrreldes Eesti, Venemaa, Rootsi ja Belgia vanemahüvitise süsteeme, võib öelda, et kõige kehvas olukorras on lapsevanemad Belgias, kuna neile kindlustatakse hüvitisega vaid ligikaudu viis kuud lapsega kodusolemise aega. Venemaal soositakse toetuse maksmisel mittetöötavat vanemat ja Belgias lapse sünnile eelneval aastal töötanud lapsevanemat. Seega Venemaal töötav lapsevanem ja Belgias eelnevalt mittetöötanud lapsevanem jäävad ilma õigusest vastava riigi vanemahüvitisele.

Rootsi ja Eesti hüvitise süsteemid on üldjoontes sarnased. Hüvitise maksmise perioodi pikkus ei erine märgatavalt teineteisest, kuid Rootsis on kasutusel vanemaid soosiv vanemapuhkuse päevade süsteem. Kindlasti võib pidada Rootsi vanemapuhkuse päevade süsteemi tõhusamaks ning paindlikumaks lapsevanemale võrreldes Eesti süsteemiga, kus saab vanemahüvitise välja võtta ühe täisosana.

Käesoleva töö autor on seisukohal, et hea vanemahüvitise süsteem ülaltoodud näidete põhjal on Rootsi vanemapuhkuse päevade süsteemi liitmine Eesti vanemahüvitise süsteemiga. Eelnimetatud riikide süsteemide liitmisel pikeneb hüvitise maksmise perioodi ligikaudu

---

²⁰ Föräldrapenning. http://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/barnet_fott/foraldrapenning/ 12.02.2008.

²¹ The Department of Trade and Industry. International Review of Leave Policies and Related Research 2006. <http://www.berr.gov.uk/employment/research-evaluation/errs/page13419.html> 12.02.2008.

kolmandiku võrra ning lapsevanem saab lapsega kauem kodus olla. Taoline liitsüsteem võimaldab lapsevanemal rohkem planeerida töö – ja pereelu ühitamist, mistõttu on paremini tagatud ka VHS-i eesmärk.

2. VANEMAHÜVITISE ARVUTAMISE SEOS ISIKUSTATUD SOTSIAALMAKSU ANDMETEGA

2.1. Vanemahüvitise arvutamisest üldiselt

Vanemahüvitis arvutatakse hüvitise taotleja sotsiaalmaksuga maksustatud tulude järgi, mida ta sai hüvitisele õiguse tekkimise päevale eelnenud kalendriaastal. Vanemahüvitise arvutamise aluseks on riiklikusse pensionikindlustuse registrisse kantud isikustatud sotsiaalmaksu andmed. Seejuures vanemahüvitise arvutamise aluseks oleva tulu hulka ei arvata töötuskindlustuse seaduses sätestatud töötuskindlustushüvitisi ning sotsiaalmaksuseaduse²² (edaspidi SMS) § 6 lõike 1 punktide 1-4 ja 6-11 ning lõike 1¹ alusel makstud sotsiaalmaksu.²³

Eeltoodud SMS § 6 lõike 1 ja 1¹ puhul on riik tasunud isiku eest sotsiaalmaksu ning riigi poolt makstud sotsiaalmaksu ei arvestata vanemahüvitise suuruse arvutamise aluseks.

Hüvitise suuruseks kuus on reeglina 100 % hüvitise saaja eelmise kalendriaasta ühe kuu keskmisest sotsiaalmaksuga maksustatud tulust.²⁴

Ühe kalendrikuu vanemahüvitise suuruse arvutamisel jagatakse aastatulu kalendrikuude arvuga. Kalendrikuude arvust lahutatakse eelnevalt päevad, mil vanem oli töövõimetuslehe alusel ajutiselt töölt vabastatud ning päevad, mil vanem oli rasedus- ja sünnituspuhkusel.²⁵

Eeltoodud sättest selgub, et vanemahüvitise arvestamisel ei vähenda hüvitise suurust haiguslehel oldud aeg ja rasedus- ja sünnituspuhkus.

Näiteks olukorras, kus ema jääb rasedus- ja sünnituspuhkusele oktoobris 2007. aastal ning õigus vanemahüvitisele tekib 2008. aastal, arvestatakse vanemahüvitise arvutamisel 2007.

---

²² RT I 2000, 102, 675

²³ Sotsiaalkindlustusamet. Sotsiaalkindlustusameti teenusstandard: vanemahüvitise määramine ja maksmine. http://www.ensib.ee/frame_avalik.html 09.03.2008.

²⁴ VHS § 3 lõige 3

²⁵ VHS § 3 lõige 2¹

aasta sotsiaalmaksuga maksustatavaid tulusid. Vanemahüvitise ühe kuu suuruse arvestamiseks jagatakse 2007. aasta sotsiaalmaksuga maksustatud kogutulu üheksa kuuga.

Kalendrikuude arv on kalendriaasta kalendripäevade arvu ja töövõimetuslehe alusel ajutiselt töölt vabastatud päevade arvu vahe jagatud 30-ga, kuid mitte suurem kui 12. Töövõimetuslehe alusel ajutiselt töölt vabastatud päevade hulka ei arvata töövabastust isiku seniste töö- või teenistustingimuste ajutise kergendamise või ajutiselt teisele tööle või ametikohale üleviimise võimatuse tõttu. Kui kalendrikuude arv on võrdne nulliga, kuid isik on saanud sotsiaalmaksuga maksustatavat tulu, jagatakse tema tulu arvuga 12.²⁶

Töö- või teenistustingimuste ajutise kergendamise või ajutiselt teisele tööle või ametikohale üleviimise või selle võimatuse korral jagatakse hüvitisele õiguse tekkimise päevale eelnenud kalendriaasta eest ravikindlustuse seaduse alusel makstud ajutise töövõimetuslehe hüvitis käesoleva töö ülaltoodud lõigus arvatud kalendrikuude arvuga. Saadud jagatis arvatakse ühe kalendrikuu keskmise tulu hulka.²⁷

Isikute puhul, kes on vanemahüvitisele õiguse tekkimise päevale eelnenud kalendriaastal töötanud mõnes Euroopa Majanduspiirkonna (edaspidi EMP) lepinguriigis või Šveitsi Konföderatsioonis, kohaldatakse Euroopa Liidu Nõukogu määrust 1408/71. Vastavalt määruse printsiipidele sotsiaalkindlustussüsteemide kohaldamise kohta ühenduse piires liikuvate töötajate ja nende pereliikmete suhtes, arvestatakse teises riigis töötatud aega samaväärselt nagu isik oleks töötanud Eestis, st rakendatakse töötamisperiodide liitmist.²⁸

Teises riigis teenitud tulu suurust Eestis vanemahüvitise suuruse arvutamisel arvesse ei võeta. Olukorras, kus isik töötas teises lepinguriigis ning Eestis puudus teenitud tulu, määratakse vanemahüvitis kuupalga alammääras, mis 2008. aastal on 4350 krooni.²⁹

---

²⁶ VHS § 3 lõige 2¹

²⁷ VHS § 3 lõige 2²

²⁸ Sotsiaalkindlustusamet. Vanemahüvitis. <http://www.ensib.ee/toetused/vanemahyvitisest2007.html> 09.03.2008.

²⁹ *Ibid.*

Vanemahüvitise taotlejale, kes töötas eelmisel kalendriaastal ainult teises lepinguriigis, kuid vanemahüvitisele õiguse tekkimise aastal töötas Eestis, loetakse teises riigis saadud töötasuks sama aasta keskmine tulu Eestis.³⁰

Ühe kalendrikuu vanemahüvitise maksimaalne suurus on hüvitisele õiguse tekkimise kalendriaastaks Vabariigi Valitsuse kinnitatud ja Vabariigi Valitsuse kehtestatud korras arvatud Eesti keskmise sotsiaalmaksuga maksustatava ühe kalendrikuu tulu kolmekordne suurus. Eesti keskmise sotsiaalmaksuga maksustatava ühe kalendrikuu tulu kinnitab Vabariigi Valitsus järgmiseks kalendriaastaks hiljemalt jooksva kalendriaasta 1. septembriks eelmise kalendriaasta sotsiaalmaksu andmete alusel.³¹

Vabariigi Valitsuse 26. juuli 2007 määrusega nr 196³² on kinnitatud 2006. aasta Eesti keskmiseks sotsiaalmaksuga maksustatava ühe kalendrikuu tulu suuruseks 8403 krooni, mis on aluseks 2008. aasta ühe kalendrikuu vanemahüvitise maksimaalse suuruse arvutamisel. Eeltoodust tulenevalt on 2008. aasta ühe kalendrikuu vanemahüvitise maksimaalne suurus 25 209 krooni.

Maksimumhüvitist makstakse isikule, kelle keskmine ühe kuu tulu 2007. aastal oli märgitud summaga võrdne või sellest suurem.

Juhul, kui ühe kalendrikuu keskmine tulu on hüvitise taotlejal väiksem kui Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammäär, võrdub ühe kalendrikuu hüvitise suurus kuupalga alammääraga.

Sotsiaalmaksuga maksustatava tulu puudumisel makstakse isikule vanemahüvitise määra suurust hüvitist.

---

³⁰ Sotsiaalkindlustusamet. Vanemahüvitis. <http://www.ensib.ee/toetused/vanemahyvitisest2007.html> 09.03.2008.

³¹ VHS § 4 lõige 4

³² RT I 2007, 48, 335

Iga kalendriaasta 1. jaanuaril arvutatakse kuupalga alammääras määratud hüvitised ümber, arvestades Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammäära. Aasta vahetudes juba määratud vanemahüvitise alam- ja ülemmäärad ei muutu.

Vanemale, kellele on seoses eelmise lapsega vanemahüvitist makstud ning järgmine laps sünnib kahe aasta ja kuue kuu jooksul eelmise lapse sünnist, saab hüvitise arvutada eelmise lapse hüvitise arvutamise aluseks olnud tulust.³³

Eelnimetatud järjestikuste sündide korral võrreldakse vanemahüvitist, mis on arvutatud hiljem sündinud lapse sünniga seoses hüvitisele õiguse tekkimise päevale eelnenud kalendriaasta tulust, vanemahüvitisega, mida maksti seoses eelmise lapse sünniga. Juhul, kui varasem vanemahüvitis oli arvutatud suurema tulu alusel, makstakse ka järgmise lapsega seoses vanemahüvitist varasema tulu alusel arvutatud suuruses.

Venemaal makstakse alates 1. jaanuarist 2005 lapsevanemale või hooldajale lapse sünni puhul hüvitist suuruses 6000 rubla (ligikaudu 2520 eesti krooni). Tingimusel, mis on esile toodud ka käesoleva töö 1. peatüki alapeatükis 1.2., kus lapsevanem või hooldaja on lapsega kodus või töötab poole kohaga, makstakse ühele lapsevanemale või hooldajale igakuist hüvitist suuruses 500 rubla (ligikaudu 210 eesti krooni) kuni lapse 1,5-aastaseks saamiseni. Hüvitise suurus ei sõltu lapsevanema või hooldaja eelnevalt teenitud töötasust ega laste arvust.³⁴

Rootsis kestab vanemapuhkus 16 kuud, millest 13 kuud makstakse lapsepuhkusel olevale vanemale 80 % sotsiaalmaksuga maksustatud töötasust nendele vanematele, kelle töötasu päevas on vähemalt 240 päeva enne sünnituspäeva üle 180 rootsi krooni (ligikaudu 300 eesti krooni). Need lapsevanemad, kes pole töötanud või on teeninud miinimumtasu suuruses 180 rootsi krooni või alla selle, saavad 16 kuud hüvitist suuruses 180 rootsi krooni päev. Rootsi vanemapuhkuse seadus eristab vanemapuhkuse määra ning kuupalga alammäära sõnaliselt tähenduses, kuid alates 1. juulist 2006 on nad rahalises väärtuses võrdsed.

---

³³ VHS § 3 lõige 8

³⁴ Ежемесячное пособие по уходу за ребенком до достижения им возраста полутора лет. <http://www.fss.ru/ru/consultation/6812/index.shtml> 06.03.2008.

Belgias on vanemapuhkuse eest hüvitatav periood 3 kuud. Juhul, kui vanemahüvitis võtta kohe ühe täisosana välja, makstakse hüvitist suuruses 671 eurot (ligikaudu 10 500 eesti krooni) kuus. Emapuhkuse ajal, mis Belgias on kohustuslik, hüvitatakse riigitöötajale 100 % ning erasektoris töötajale esimene kuu 82 % ulatuses ning järgnevad nädalad 75 % ulatuses lapse sünnile eelnenud kalendriaastal laekunud töötasust. Vastasel emal, kes pole sotsiaalmaksuga maksustatud töötasu saanud, puudub õigus emapuhkuse ning vanemapuhkuse rahalisele hüvitisele, sest Belgias on vanemahüvitis konkreetselt seotud sissetulekutest makstava sotsiaalmaksu olemasoluga.³⁵

Venemaal kattub hüvitise maksmise periood Eestis makstava hüvitise pikkusega, kuid hüvitise suurused ning maksmise kord on erinevad. Eestis sõltub väljamaksmisele kuuluv vanemahüvitis lapsevanema või hooldaja lapse sünnile eelneva kalendriaasta jooksul teenitud töötasust. Eestis on alla 1,5-aastast last kasvataval vanemal, kellel on õigus vanemahüvitisele, ka õigus töötada. VHS-is sätestatud juhtudel hüvitise summa väheneb proportsionaalselt teenitud töötasu suhtes.

Rootsis makstava hüvitise periood on võrreldes Eestis ja Venemaal sätestatuga lühem. Hüvitise suuruse määr ühes kuus on Eesti määrast madalam, Venemaa omast aga kordades kõrgem. Kõrvutades hüvitise suurusi võib öelda, et Venemaa lapsevanemad on need, kes on kõige madalamalt tasustatud.

Rootsi hüvitise määr jääb küll alla Eestis kehtivale määrale, kuid kui tuua võrdluseks Rootsi ja Eesti keskmine kuupalk, siis Rootsis oli see 2006. aastal 25 000 rootsi krooni³⁶ (ligikaudu 41 500 eesti krooni) ja Eestis 8403 eesti krooni³⁷. Keskmiste palkade võrdluse alusel on selgelt näha, et Rootsi lapsevanema hüvitise suurus rahalises väärtuses on umbes 4,9 korda kõrgem Eestis makstava hüvitise rahalisest suurusest.

---

³⁵ The Department of Trade and Industry. International Review of Leave Policies and Related Research 2006. <http://www.berr.gov.uk/employment/research-evaluation/errs/page13419.html> 12.02.2008.

³⁶ Medlingsinstitutet, Statistiska centralbyrån. Medellönen var förra året 25 000 kr. <http://www.mi.se/aktuellt/press07.htm> 15.03.2008.

³⁷ RT I 2007, 48, 335

Belgia vanemapuhkuse hüvitise väljamaksmise kord erineb Eesti, Rootsi ja Venemaa korrast. Eestis, Rootsis ja Venemaal on seaduse alusel ettenähtud mittetöötavale lapsevanemale rahalises suuruses hüvitis, kuid Belgias selline süsteem puudub.

Eesti ja Belgia vanemahüvituse süsteem erineb ka riigitöötajate kohtlemises. Belgia soosib vanemahüvitise maksmisel enim riigiteenistajat, samas kui Eestis selline töötajate eristamine puudub ning palkade võrdluses saavad kõrgeimat vanemahüvitist just erasektori töötajad.

2.2. Vanemahüvitise arvutamine töötamise ajal

Vanemahüvitise suurus ei muutu, kui hüvitise saaja sotsiaalmaksuga maksustatav tulu hüvitise maksmise kalendrikuul on väiksem kui hüvitise määr. Juhul, kui hüvitise saajal tekivad muud sotsiaalmaksuga maksustatavad sissetulekud (sealhulgas sissetulekud teisest EMP lepinguriigist või Šveitsi Konföderatsioonist), võetakse need hüvitise maksmisel arvesse. Hüvitise määrast suurema sotsiaalmaksuga maksustatava tulu saamise korral vähendatakse vanemahüvitist. Uus hüvitise suurus leitakse järgneva valemiga:

$$\text{Uus hüvitis} = (\text{hüvitis} + \text{tulu} - \text{hüvitise määr}) / 1,2 - (\text{tulu} - \text{hüvitise määr})$$

Näide: hüvitise suurus on 8000 krooni ja sotsiaalmaksuga maksustatav kalendrikuu tulu on 5000 krooni, arvutatakse selle kuu hüvitis järgmiselt:

$$(8000 + 5000 - 3600) : 1,2 - (5000 - 3600) = 6433 \text{ krooni.}$$

Juhul, kui hüvitise suurus jääb alla riiklike peretoetuste seaduse alusel makstava lapsehooldustasu suuruse (2008. aastal esimesel ja teisel lapsel 600 krooni), makstakse hüvitist riiklike peretoetuste seaduses sätestatud lapsehooldustasu suuruses, arvestades laste arvu, kellega seonduvalt hüvitist makstakse.

Vanemahüvitist ei maksta, kui hüvitise maksmise kalendrikuul saadud sotsiaalmaksuga maksustatav tulu ületab viiekordset hüvitise määra (2008. aastal $5 \times 3600 = 18\,000$ krooni).

Juhul, kui hüvitise saaja saab hüvitise maksmise kalendrikuul hüvitise määrast suuremat sotsiaalmaksuga maksustatavat tulu (välja arvatud FIE ettevõtlustulu) või ilmnevad muud asjaolud, mis mõjutavad hüvitise suurust või õigust hüvitisele, on ta kohustatud sellest pensioniametile viivitamata kirjalikult teatama.³⁸ Kui pensioniametit tulu saamisest ei teavitata, saadakse andmed tulude kohta kahekuulise nihkega MTA andmebaasist, misjärel teeb pensioniameti osakonnajuhataja ettekirjutuse koos hoiatusega enammaksu tagasimaksmiseks (seda juhul, kui isikule enam vanemahüvitist ei maksta) või peetakse enammaksud summa vanemahüvitisest kinni (kui inimesele makstakse vanemahüvitist edasi).

Vanemahüvitist ei vähendata VHS § 3 lõike 7¹ kohaselt järgmistel juhtudel:

- esimesel hüvitise maksmise kalendrikuul eelmiste kalendrikuude eest saadud tulu osas;
- pärast hüvitisele õiguse lõppemist saadud tulu osas, kui hüvitise maksmise kalendrikuul on tulu saadud perioodi eest, mis järgneb hüvitisele õiguse lõppemisele;
- töötuskindlustuse seaduse alusel tööandja maksejõuetuse korral makstava hüvitise osas, kui see makstakse välja vanemahüvitise maksmise kalendrikuul;
- enne vanemahüvitisele õiguse tekkimist saamata jäänud tulu osas, mis makstakse välja vanemahüvitise maksmise kalendrikuul, kui hilisem maksmine toimus sotsiaalmaksu maksja süül.

Vanemahüvitist ei vähendata ka FIE teenitud ettevõtlustulu korral, sest ta maksab ettevõtlustulu pealt makse kord aastas ja eelmise maksuperioodi eest. Hüvitise saamise perioodil teenitud tulud ei selgu kuude lõikes ega ole ühitatavad hüvitise saamise perioodiga.³⁹

VHS eesmärk on pere- ja tööelu ühitamise võimaldamine. Eeltoodud eesmärgi raames on jäetud vanematele teatud ulatuses võimalus tulu teenida ilma, et vanemahüvitise suurus

---

³⁸ VHS § 5 lõige 1

³⁹ SA Eesti Õiguskeskus. Seletuskiri vanemahüvitise seaduse eelnõule.

http://www.lc.ee/foorum/lc/template.pl?show=txt/SE/vanemahyv_skiri&C=3 03.04.2008.

väheneks. VHS vastuvõtmisel leiti, et hüvitise maksmine ainult majanduslikult mitteaktiivsele vanemale ei täida VHS-s püstitatud eesmärki.⁴⁰

Riigikontroll leidis “Vanemahüvitise maksmise korralduse” kontrolliaruandes, et hüvitise ümberarvutamisel tuleks arvesse võtta kogu teenitud tulu. Riigikontrolli hinnangul seab hüvitise ümberarvutamisel ainult hüvitise määra ületava osa arvestamine hüvitise saajad ebavõrdsesse olukorda ning soodustab tuludega manipuleerimist.⁴¹

Olukorras, kus seadusega on sätestatud tulude teenimise määr, mille korral vanemahüvitist ei vähendada, on Riigikontrollil manipulatsiooni kartus põhjendatud. Paljud hüvitise saajad soovivad näidata teenitud tulusid väiksemana, et väljamakstava hüvitise suurus ei väheneks. Näiteks, leitakse töödajaga kompromiss ning tulude laekumisel kajastub summa, mis ei vähenda vanemahüvitise suurust. Samas teataval määral tulu teenimise lubamisega säilib lapsevanematel, kes ei tule saadava vanemahüvitisega toime, võimalus teenida lisatulu.

Manipuleerimine teenitud tulude suurusega väheneks, kui muuta VHS § 3 lõige 7 selliselt, et iga teenitud kroon vähendab vanemahüvitise suurust. Sellise seadusemuudatusega poleks tulu teenivatel hüvitise saajatel enam põhjust tulude suurust varjata. Samas võib taoline muudatus tekitada vajaduse varjata, et üldse on tulu teenitud. Leitakse, näiteks, kompromiss töödajaga ning töötasud kantakse kolleegi pangaarvele. Lisaks eeltoodule oleks muudatuse negatiivseks küljeks see, et hätta jäävad need pered, kellele ei piisa vanemahüvitisest toimetulekuks. Eeltoodud peredelt võetakse võimalus teenida lisaraha, sest iga vanemahüvitise kõrvalt teenitud kroon vähendab hüvitise suurust. Lapsevanemale, kes ei tule toime hüvitise suurusega on ülaltoodud seadusemuudatuse korral ainsaks võimaluseks täiskohaga tööle minna. Poole kohaga tööle asumine lisaraha teenimise eesmärgil ei tasuks ära, sest hüvitise suurus väheneb ning teenitud lisaraha ei kataks tehtud kulutusi ning hüvitise vähenemise määra.

Käesoleva töö autori arvates on kehtiv VHS-i redaktsioon sobilik ning muudatusi sisse viia pole vaja. Kehtiv regulatsioon võimaldab hüvitise saajale teenida teatud määrani lisatulu

---

⁴⁰SA Eesti Õiguskeskus. Seletuskiri vanemahüvitise seaduse eelnõule.

http://www.lc.ee/foorum/lc/template.pl?show=txt/SE/vanemahyv_skiri&C=3 03.04.2008.

⁴¹ Riigikontroll. Vanemahüvitise maksmise korraldus, 14. www.riigikontroll.ee 10.02.2008.

hüvitise suurust vähendamata. Autor leiab, et sellega on täidetud VHS-i eesmärk ühitada töö- ja pereelu. Lapsevanematele, kes peavad toimetulekuks teenima hüvitise kõrvalt lisaraha, on see võimaldatud ning ülaltoodud arutelu tulemusel järeldub, et tuludega manipuleerimine on aktuaalne ning võimalik mõlemas olukorras, mistõttu pole VHS § 3 lõike 7 muutmisel soovitud eesmärki.

Rootsis on kehtestatud erinev süsteem töötavale vanemale, mis tuleneb eelnevalt peatükis 1.2. räägitud kehtivast vanemapuhkuse päevade süsteemist. Rootsis ei tohi vanem nendel päevadel, mil ta on välja võtnud vanemapuhkuse hüvitise, töötada ja õppida. Täisosana vanemapuhkuse hüvitise välja võtnud vanem ei tohi sellel perioodil käia tööl ja koolis. Päevade kaupa välja võetud hüvitise saajatel on lubatud olla majanduslikult aktiivne ning osaleda koolitöös nendel päevadel, mille eest riik ei maksa vanemapuhkuse hüvitist. Isikule, kes käib koolis või tööl samadel päevadel, mille eest on talle ette nähtud vanemapuhkuse hüvitis, ei maksta nende päevade eest hüvitist. Töötades või käies koolis nendel päevadel, mille eest pole hüvitist taodeldud, ei vähene hüvitise suurus.⁴²

2.3. Vanemahüvitise arvutamise erisused füüsilisest isikust ettevõtjal

Vanemahüvitise arvutamise alused on kõigile hüvitise saajatele ühesugused. Hüvitise aluseks on hüvitisele õiguse tekkimise päevale eelnenud kalendriaasta ühe kalendrikuu keskmine tulu. Ühe kalendrikuu keskmine tulu on sotsiaalmaksuga maksustatud tulu, mis arvutatakse riiklikku pensionikindlustuse registrisse kantud ühe kalendrikuu keskmise isikustatud sotsiaalmaksu andmete alusel.

Erinevus FIE ja palgatööl käivate isikute osas tuleneb SMS-i regulatsioonist, kuna nimetatud subjektidele on kehtestatud erinev sotsiaalmaksu kogumise süsteem.

SMS § 8 lõige 1 sätestab maksustamisperioodiks kalendrikuu, kuid FIE-dele on toodud sama sätte lõikes 2 ettevõtlastest saadud tulu sotsiaalmaksuga maksustamise perioodiks

---

⁴² Föräldrapenning. http://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/barnet_fott/foraldrapenning/ 12.02.2008.

kalendriaasta, sest maksustatav tulu selgitatakse välja tuludeklaratsiooni alusel üks kord aastas.⁴³

SMS § 9 lõike 3 punkti 1 kohaselt peab FIE tasuma maksustamisperioodi kestel sotsiaalmaksu avansiliste maksetena MTA pangakontole iga kvartali kolmanda kuu 15. kuupäevaks jooksva kvartali eest vähemalt kolmekordselt SMS §-s 2¹ nimetatud kuumääralt arvutatud summas, milleks 2008. aastal on 2000 krooni.

SMS § 9 lõige 3 punkt 2 kohustab FIE-t tasuma SMS § 9 lõike 6 punktis 1 nimetatud juurdemaksmisele kuuluva maksusumma 1. oktoobriks MTA pangakontole. SMS § 9 lõike 6 punkti 1 kohaselt on MTA kohustatud arvutama füüsilise isiku tuludeklaratsiooni ning maksukohustuslaste registri andmete alusel juurdemaksmisele kuuluva maksusumma ning väljastama füüsilisest isikust ettevõtjale maksuteate juurdemaksmisele kuuluva maksusumma kohta vähemalt 30 päeva enne maksu tasumise tähtpäeva.

Palgatööl käivale isikule makstud palgalt ja muudelt tasudelt peab vastavalt SMS § 9 lõike 1 punktile 4 tasuma sotsiaalmaksu MTA pangakontole maksustamisperioodile, milleks on kalendrikuu, järgneva kuu 10. kuupäevaks.

Seega vanemahüvitise arvutamisel lähtub pensioniamet FIE-de puhul eelneva kalendriaasta sotsiaalmaksu avansiliste maksete summast ja sellel kalendriaastal tasutud juurdemääratud sotsiaalmaksu summast. Juurdemääratud sotsiaalmaks on arvutatud määramise aastale eelneva kalendriaasta jooksul teenitud tulude põhjal.

Näiteks, FIE-l tekib õigus vanemahüvitisele 17. aprillil 2008. Vanemahüvitise määramisel lähtutakse 2007. aastal laekunud sotsiaalmaksu avansiliste maksete summast ja 2006. aasta eest juurdemääratud sotsiaalmaksu summast.

Selline erinevus ja kord FIE-de vanemahüvitise määramisel on tekkinud kehtivast kassapõhisuse printsiibist sotsiaalmaksu andmete regisrisse kandmisel ning sotsiaalmaksu

---

⁴³ Lehis, L. 2004. Maksuõigus. Tallinn: Kirjastus Juura, 331.

arvestamisel. Kassapõhisuse printsiipi käsitletakse põhjalikumalt käesoleva töö 3. peatüki alapeatükis 3.2.

FIE deklareerib eeltoodud näite põhjal 2006. aastal teenitud tulu 2007. aasta alguses ning maksab nimetatud summalt sotsiaalmaksu. Kassapõhisuse printsiibi kohaselt käsitletake 2007. aasta alguses tasutud sotsiaalmaksu 2007. aasta sotsiaalmaksuna ning vanemahüvitis arvutatakse toodud näite põhjal 2008. aastale eelnenud kalendriaasta ühe kalendrikuu keskmisest tulust. FIE-del leitakse eeltoodud kalendrikuu keskmine tulu hüvitisele õiguse tekkimise päevale eelnenud kalendriaastal tasutud avansiliste sotsiaalmaksu maksete ning juurdemakstud sotsiaalmaksu summalt.

Belgias on FIE-dest emadel õigus emapuhkuse hüvitisele, kuid hüvitis on tunduvalt madalam palgatöötajate ja riigiteenistujate hüvitise suuruselt. FIE-na tegutsedes puudub õigus vanemahüvitisele.⁴⁴

Belgias on FIE-d jäetud kehvemasse olukorda kui palgatöötajad, kuid Eestis on vastupidi FIE-d eelistatud olukorras võrreldes palgatööl käivate inimestega. Eestis ei vähendata FIE-del vanemahüvitise suurus, kui nad teenivad samal ajal hüvitisega ettevõtlustulu. Palgatöötajate teenitud tulu, mis on saadud vanemahüvitise saamise ajal, vähendab automaatselt hüvitise suurus. Eeltoodust nähtub, et FIE-d on Eestis vanemahüvitise saamisel eelistatud olukorras, mis autori arvates on ebaõiglane nende lapsevanemate suhtes, kellel väheneb vanemahüvitis teenitud tulude arvelt.

Antud töö autori arvates tuleks ühtlustada FIE-de ja palgatöötajate vanemahüvitise saamise ja tulu teenimise tingimusi. Peatükis 2.2. on juba välja toodud, et FIE-de ettevõtlustulu ei vähenda vanemahüvitise suurus sellepärast, et FIE maksab ettevõtlustulu pealt makse kord aastas ja eelmise maksuperioodi eest. Hüvitise saamise perioodil teenitud tulud ei selgu kuude lõikes ega ole ühitatavad hüvitise saamise perioodiga.⁴⁵ Seega vanemahüvitise suuruse

---

⁴⁴ The Department of Trade and Industry. International Review of Leave Policies and Related Research 2006. <http://www.berr.gov.uk/employment/research-evaluation/errs/page13419.html> 12.02.2008.

⁴⁵ SA Eesti Õiguskeskus. Seletuskiri vanemahüvitise seaduse eelnõule. http://www.lc.ee/foorum/lc/template.pl?show=tst/SE/vanemahyv_skiri&C=3 03.04.2008.

vähendamiseks FIE-del tulu teenimise korral tuleks muuta SMS-i käesolevat redaktsiooni FIE-de maksustamisperioodi osas. Eeltoodud muudatuse sisseviimine käesoleva eesmärgi saavutamiseks on autori hinnangul ebareaalne. Antud töö autori arvates tuleks pigem tõsta palgatöötajatele VHS-is välja toodud teenitud tulu määra, mis ei vähenda hüvitise suurust. Lubades palgatöötajatel teenida näiteks kahekordse alampalga kuumäära suuruses tulu ilma, et väheneks vanemahüvitis, muutuks autori arvates palgatöötajate ja FIE-de kohtlemine tulu teenimisel VHS-i mõistes võrdsemaks.

FIE-le vanemahüvitise määramise õigsuse teemalised küsimused on endaga kaasa toonud kohtuvaidlusi. Tartu Halduskohus menetles 9. aprilli 2007 haldusasjas number 3-07-142 FIE-na tegutseva lapsevanema kaebust Sotsiaalkindlustusameti Tartu Pensioniameti Võru osakonna 23. oktoobri 2003 vanemahüvituse määramise otsuse nr 84744-1 tühistamiseks.

Kaebuse esitaja leidis, et eelnevas lõigus toodud vanemahüvitise määramise otsusega on talle hüvitis määratud vale perioodi sotsiaalmaksu andmete alusel. Hüvitise suuruse arvutamisel võeti aluseks kaebuse esitajalt 2005. aastal laekunud avansilised maksed summas 2772 krooni ja 18 697 krooni juurdemääratud sotsiaalmaks 2004. aasta eest, st vanemahüvitise arvutamisel võeti kooskõlas VHS-s sätestatuga hüvitise määramise aluseks 2004. aastal teenitud tulu deklareerimisel 2005. aastal makstud sotsiaalmaks. 2005. aastal makstud sotsiaalmaksule juurdemakstud summa arvas pensioniamet kaebuse esitaja 2006. aasta isikustatud sotsiaalmaksu hulka.

Kaebuse esitaja põhjendas, et teda kui FIE-t on koheldud vanemahüvitise määramisel ebavõrdselt võrreldes teiste lapsevanematega, kellele määrati hüvitis 2005. aasta tulude järgi. Võttes aluseks FIE-de puhul hüvitise õiguse tekkimise päevale eelnenud kalendriaastal laekunud sotsiaalmaks, ei ole kaebuse esitaja vanemahüvitis arvutatud mitte 2005, vaid 2004. aasta sotsiaalmaksuga maksustatud tulude alusel.

Vastustaja rollis oleva pensioniameti seisukohalt oli kaebus alusetu. FIE deklareerib 2004. aastal teenitud tulu 2005. aasta alguses ning maksab nimetatult summalt sotsiaalmaksu.

Kassapõhisuse printsiibi kohaselt käsitletakse eelnimetatud maksu 2005. aasta sotsiaalmaksuna. Järelikult omab tähtsust sotsiaalmaksu maksmise periood, mitte tulu tekkimise periood. Vanemahüvitise arvestamisel peab pensioniamet lähtuma tasutud isikustatud sotsiaalmaksust. VHS ei näe ette, et FIE-le hüvitise arvestamisel tuleb kontrollida, millisel perioodil teenitud tulude eest on sotsiaalmaksu makstud.

Vastustaja selgitas, et vanemahüvitise määramise erisus on tingitud palgatöötajate ja FIE-de erinevatest sotsiaalmaksuga maksmise printsiipidest, mitte hüvitise arvestamise aluseks olevatest põhimõtetest.

Tartu Halduskohus oli seisukohal, et kaebaja suhtes ei ole rikutud võrdsuspõhiõigust ning vanemahüvitis on määratud õiguspäraselt kehtiva õiguse alusel ja sellega kooskõlas ning et kaebuse esitajale on hüvitis määratud täpselt vastavuses FIE-dele maksuõiguses kehtestatud korraga, mis on vastustajale siduv vanemahüvitise määramisel. Tõendamist ei leidnud võrdsuspõhiõiguse riive, mille tõttu puudub alus kaebuse rahuldamiseks.

Kaebaja vaidlustas Tartu Halduskohtu otsuse Tartu Ringkonnakohtus. Tartu Ringkonnakohtus jättis 26. juuni 2007 otsusega apellatsioonikaebuse rahuldamata ning Tartu Halduskohtu otsuse muutmata.

Käesoleva töö autor nõustub antud kohtuasja analüüsimisel vastustaja ja kohtu selgituste ning otsustega. Vanemahüvitise suuruse määramisel on pensioniametil siduvaks VHS § 3 lõige 1, mis on kooskõlas ka SMS-ga. Erisused hüvitise arvutamisel tulenevad eelnevalt väljatoodud kahest erinevast sotsiaalmaksuga maksustamise printsiibist, mida pensioniametil pole õigust teisiti tõlgendada.

Käesoleva töö autor leiab, et praeguse vanemahüvitise arvutamise alusel koheldakse palgatöötajaid võrdselt omavahel ning FIE-sid omavahel. Sellise kohtlemise aluseks ei ole VHS-is sätestatu, vaid sotsiaalmaksu tasumise printsiibid ning muutmiseks tuleb muuta FIE-de teenitud tulu sotsiaalmaksuga maksustamise aluseid, mitte vanemahüvitise arvutamise põhimõtteid.

2.4. Vanemahüvitise suuruse arvutamise seos isikustatud sotsiaalmaksu andmete laekumisega

Sotsiaalmaksu arvestamise ja tasumise korda reguleerib SMS, mis jõustus 1. jaanuaril 2001. Sotsiaalmaksu kogumise eesmärk vastavalt SMS § 1 järgi on pensionikindlustuseks ja riiklikuks ravikindlustuseks vajaliku tulu saamine.

Sotsiaalmaksuga maksustatakse füüsiliste isikute aktiivne tulu, st palga- ja ettevõtlustulu. Erinevalt tulumaksust, kus maksukohustuse kandjaks on tulu saaja, on sotsiaalmaks täielikult tööandja maks. Maksukohustus on pandud tööandjale, kuid maksu makstakse töötajate eest. Erandiks on vaid FIE, kes peab täitma oma maksukohustusi iseseisvalt.⁴⁶

Olulised muudatused SMS-is toimusid 1. jaanuaril 1999⁴⁷. Sotsiaalmaksu administreerimine anti üle Maksuametile (1. jaanuarist 2004 kannab amet nimetust Maksu- ja Tolliamet) ning maksuarvestus muudeti isikustatuks ja kassapõhiseks.⁴⁸ Kassapõhist sotsiaalmaksu arvestust käsitletakse pikemalt käesoleva töö 3. peatüki alapeatükis 3.2.

Isikustatud sotsiaalmaksuga kogutakse rahalisi vahendeid riikliku sotsiaal- ja ravikindlustuse kulude katteks, et tagada füüsilisele isikule sissetulekud tema haigestumise või vananemise korral. Piltlikult öeldes kogutakse teatud osa füüsilise isiku palgatulust selleks, et maksta see inimesele tagasi siis, kui tal kaob ajutiselt või alaliselt sissetuleku teenimise võimalus.⁴⁹

Ülaltoodu põhjal selgub, et sotsiaalmaks isikustati põhjusel, et inimesele oleks võimalik tagada tema haigestumise või pensioniikka jõudmise korral toetus.

---

⁴⁶ Lehis, L. 2001. Paar pisikest probleemi seoses uue sotsiaalmaksuseadusega. – Maksumaksja, 4, 28; Lehis, L. 2004. Maksuõigus. Tallinn: Kirjastus Juura, 324.

⁴⁷ RT I 1998, 40, 611

⁴⁸ Lehis, L. 2004. Maksuõigus. Tallinn: Kirjastus Juura, 315.

⁴⁹ *Idem*, 317.

SMS sätestab kaks täiesti erinevat sotsiaalmaksu. Üks on tööandja poolt tehtud väljamaksetelt igakuine makstav sotsiaalmaks ja teine on FIE aastaselt ettevõtlustulult makstav sotsiaalmaks, mille puhul on ette nähtud avansiliste maksete tasumine.⁵⁰

Tööandja peab tasumisele kuuluva sotsiaalmaksu üle kandma MTA pangakontole maksustamisperiodile järgneva kuu 10. kuupäevaks ja samaks kuupäevaks esitama vastava maksudeklaratsiooni.⁵¹

MTA kannab erikontole laekunud sotsiaalmaksu 15 pangapäeva jooksul üle riigieelarve riikliku pensionikindlustuse ja ravikindlustuse vahenditesse⁵² ning isikustatud sotsiaalmaksu andmed kantakse riiklikusse pensionikindlustuse ja ravikindlustuse registritesse.

Kooskõlas VHS § 3 lõikega 1 arvutatakse vanemahüvitise suurus hüvitise taotleja ühe kalendrikuu sotsiaalmaksuga maksustatud tulust. Eeltoodud sättest nähtub, et vanemahüvitise suurus sõltub tema sotsiaalmaksuga maksustatud tulude laekumisest hüvitisele õiguse tekkimise päevale eelnenud kalendriaastal.

Isikustatud sotsiaalmaksu andmed edastatakse MTA poolt riiklikusse pensionikindlustuse registrisse ning eeltoodud andmete alusel määratakse vanemahüvitise rahaline suurus.

Eeltoodust järeldub, et vanemahüvitise suuruse arvutamise seos sotsiaalmaksuga seisneb asjaolus, et isikustatud sotsiaalmaksu laekumine MTA erikontole hüvitise taotlemisele eelneval kalendriaastal on vanemahüvitise suuruse leidmise aluseks.

Isikustatud sotsiaalmaks võeti hüvitise suuruse määramisel aluseks põhjusel, et sotsiaalmaksu alusel on võimalik kõige tõesemalt leida hüvitisele õiguse tekkimise päevale eelnenud tulude summat.⁵³

---

⁵⁰ Lehis, L. 2004. Maksuõigus. Tallinn: Kirjastus Juura, 321-322.

⁵¹ SMS § 9 lõige 4

⁵² SMS § 10 lõige 1

⁵³ SA Eesti Õiguskeskus. Seletuskiri vanemahüvitise seaduse eelnõule. http://www.lc.ee/foorum/lc/template.pl?show=txt/SE/vanemahyv_skiri&C=3 03.04.2008.

Venemaal on kehtestatud ühtne toetuse suurus olenemata eelnevalt teenitud tulu suurusest.⁵⁴

Rootsis on sarnaselt Eestile vanemahüvitise suurus sõltuvalt isiku laekunud sotsiaalmaksuga maksustatud tulu suurusega (*sjukpenninggrundande inkomst*).⁵⁵

Belgias on vanemapuhkuse hüvitise määramine seotud isiku sotsiaalmaksu laekumisega. Sotsiaalmaksuga maksustatava tulu puudumisel puudub Belgias lapsevanemal õigus vanemapuhkuse hüvitisele.⁵⁶

Eestis, Rootsis ja Belgias kehtiva isikustatud sotsiaalmaksupõhise vanemahüvitise suuruse arvutamise korra positiivne külg on, et isiku sissetulekud seoses lapse sünniga ei muutu. Lapsevanem ei pea muutma oma elamistingimusi ja maksukoormust. Negatiivse küljena võib esile tuua palganumbrite suuruse vahet tingitud väga suure erinevuse isikutele makstavate hüvitise summade osas. Hüvitise suuruse erinevus võib tingida olukorra, kus ainult kõrgepalgalised isikud on motiveeritud lapsi saada ning väikelaste kindlustamine materiaalselt vajalike asjadega on erinev.

Venemaal kehtestatud ühtse korra, mille kohaselt kõikidele makstakse hüvitist ühes summas, positiivseks küljeks võib lugeda lapsevanemate võrdset kohtlemist seaduse ees. Kõikidele lapsevanematele makstakse võrdne toetus ning riiki ei saa süüdistada mingi isikute grupi eelistamises.

Samas teisest aspektist ei võeta Venemaal kehtivas süsteemis arvesse isiku eelnevalt teenitud tulu, mistõttu lapsevanem, kes teenis näiteks 10-korda kõrgemat tulu toetuse määra, peab arvestama drastilise sissetuleku vähenemisega lapse sünni korral. Eeltoodust tulenevalt võib järeldada, et motivatsioon ning soov lapsi saada väheneb.

---

⁵⁴ Ежемесячное пособие по уходу за ребенком до достижения им возраста полутора лет. <http://www.fss.ru/ru/consultation/6812/index.shtml> 06.03.2008.

⁵⁵ Föräldrapenning. http://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/barnet_fott/foraldrapenning/ 12.02.2008.

⁵⁶ The Department of Trade and Industry. International Review of Leave Policies and Related Research 2006. <http://www.berr.gov.uk/employment/research-evaluation/errs/page13419.html> 12.02.2008.

Sotsiaalmaksuga maksustatud tulu arvestamisel vanemahüvitise suuruse määramisel ei too kaasa lapsevanemale rahalise olukorra muutust. Kõik isikud võivad arvestada samas suuruses sissetulekuga, mida nad said enne lapse sündi. Lapsevanemale antakse võimalus planeerida lapse sündi ilma, et ta peaks oma elukorralduses sisse viima olulisi muutusi sissetuleku vähenemise tõttu.

3. VANEMAHÜVITISE ENAMMAKSETE TEKKIMINE JA SEOS SOTSIAALMAKSUÕIGUSE PRINTSIIPIDEGA

3.1. Vanemahüvitise enammaksete tekkimise alused

Üldjuhul tähendab vanemahüvitise enammakse tekkimine, et hüvitist on seoses tulu teenimisega makstud ettenähtust rohkem. 2004. aastal oli Sotsiaalkindlustusameti andmete alusel 1372 enammakse juhtumit, 2007. aastaks oli juhtumite arv vähenenud 762 juhtumini. Vähenemise on põhjustanud kohtupraktika, mille tagajärjel täiendati VHS §-i 3 lõikega 7¹, st VHS kehtimise aja jooksul on kohtud mitmetes olukordades leidnud, et tegemist ei ole vanemahüvitise enammaksuga. 1. septembril 2007 jõustusid VHS-i kohtupraktika tulemina sisse viidud erandjuhtumid, kus isik saab sotsiaalmaksuga maksustatavat tulu, kuid seda ei võeta vanemahüvitise vähendamisel arvesse.

Sotsiaalministri 21. jaanuari 2004 määrusega nr 5 vastu võetud „Riiklike peretoetuste ja vanemahüvitise taotlemise avalduse vorm ja vajalike lisadokumentide loetelu” näeb ette, et hüvitise saaja kinnitab oma allkirjaga, et ta on teadlik kohustusest kohe kirjalikult teatada pensioniametile kõigist asjaoludest, mis mõjutavad vanemahüvitise summa suurust ja maksimise lõpetamist ning liigselt saadud vanemahüvitise tagasimaksmise kohustusest.

Juhul, kui hüvitise saaja saab hüvitise maksimise kalendrikuul hüvitise määrast suuremat sotsiaalmaksuga maksustatavat tulu (v.a. FIE ettevõtlustulu) või ilmnevad muud asjaolud, mis mõjutavad hüvitise suurust või õigust hüvitisele, on ta kohustatud sellest pensioniametile viivitamata kirjalikult teatama ja pensioniamet korrigeerib vastava või järgnevat kuude hüvitise summat.

VHS-s ei ole sätestatud sanktsioone teatamiskohustuse eiramise korral. Autori arvates tekitab eeltoodud asjaolu tulu saajates hooletust seaduses ettenähtud teatamiskohustuse täitmise vastu. Riigikontrolli poolt 2005. aastal läbiviidud “Vanemahüvitise maksimise korralduse” auditi kontrolliaruandes juhiti sotsiaalministri tähelepanu antud küsimusele. Tolleaegne

sotsiaalminister Jaak Aab vastas, et Sotsiaalministeerium kavatseb avalikkust tõhusamalt teavitada hüvitise saaja kohustusest anda pensioniametile teada tulu teenimisest, kuid ei kavatse kehtestada sanktsioone nendele hüvitise saajatele, kes ei teata Sotsiaalkindlustusametile hüvitise saamise perioodil tulu teenimisest.⁵⁷ Sanktsiooniks loetaksegi seda, et vanemahüvitise saajal tekib enammakse, mis tuleb riigile tagasi maksta.

Olukorras, kus isik ei teavita pensioniametit vanemahüvitise saamise kuul sotsiaalmaksuga maksustatava tulu saamisest, jõuab informatsioon isiku sotsiaalmaksu laekumisest pensioniametini MTA andmebaasist enamikel juhtudel ligikaudu kahekuulise nihkega, mistõttu sellel perioodil on isikul teavitamiskohustuse mittetäitmisest vanemahüvitise enammakse jõudnud tekkida.

Hüvitise enammaksmisena käsitatakse muuhulgas ka juhtumeid:

- 1) kui FIE tuludeklaratsiooni esitamisel ilmneb, et tema tegelik ettevõtlustulu, millest on tehtud TuMS-is lubatud ettevõtlusega seotud mahaarvamised, oli väiksem talle hüvitise arvutamise aluseks olnud tulust;
- 2) kui hüvitisega samaaegselt saadakse lapsehooldustasu selle lapse kohta, kelle sünniga seoses isikule hüvitis määrati;
- 3) kui hüvitise saaja jätab pensioniametile teatamata asjaoludest, mis mõjutavad hüvitise suurust või õigust hüvitisele.⁵⁸

Enammakstud summa tagasimaksmiseks sõlmitakse isikuga kokkulepe. Kokkuleppel pensioniametiga maksab hüvitise saaja nõutud summa tagasi korraga või tehakse tagasimaksegraafik, mille alusel isik maksab summad tagasi või mille alusel peetakse summad talle makstavast vanemahüvitisest kinni. Kui kirjaliku kokkuleppeni ei jõuta, on pensioniametil õigus enammakstud summa hüvitisest kinni pidada või teha enammakstud hüvitise tagasisaamiseks ettekirjutus koos hoiatusega. Enammakstud summa peetakse vanemahüvitisest kinni, kui isik kuulub järgnevatel kuudel hüvitise saajate hulka. Hüvitise saajale säilitatakse vähemalt 50 % hüvitise määrast.⁵⁹

---

⁵⁷ Riigikontroll. Vanemahüvitise maksmise korraldus, 3. www.riigikontroll.ee 10.02.2008.

⁵⁸ VHS § 7 lõige 1

⁵⁹ VHS § 7 lõige 2

Paljudel juhtudel on vanemahüvitise enamakse ajaks isiku õigus hüvitisele lõppenud. Eeltoodud olukorras teeb pensioniamet isikule ettekirjutuse koos hoiatusega enamakstud summa tagasimaksmiseks. Hoiatuses märgitud tähtaja jooksul ettekirjutuse täitmata jätmise korral on pensioniametil õigus anda ettekirjutus sundtäitmiseks täitemenetluse seadustikus sätestatud korras.

3.2. Sotsiaalmaksu kogumise kassapõhisuse printsiip

Raamatupidamise seaduse § 5 lõike 1 kohaselt on kassapõhine arvestus majandustehingute kajastamine vastavalt majandustehinguga seotud raha laekumisele või väljamaksmisele. See tähendab, et kassapõhises raamatupidamises kajastatakse ainult seda, mille eest on raha tegelikult laekunud või makstud, ehk siis seda, mis kassasse sisse tuleb või sealt välja läheb. Millal raha liikumist põhjustanud tehing sooritati, pole seejuures oluline.

SMS § 9 lõike 4 kohaselt peab sotsiaalmaksu maksja tasumisele kuuluva sotsiaalmaksu MTA pangakontole üle kandma maksustamisperiodile järgneva kuu 10. kuupäevaks ja esitama samaks kuupäevaks MTA piirkondlikule struktuuriüksusele vastava maksudeklaratsiooni. Eeltoodud sättest võib järeldada, et sotsiaalmaksu tasumise kohustus tekib maksustatava tulu deklareerimisel, mis omakorda viitab kassapõhisele sotsiaalmaksu arvestamisele.

Eelnimetatud sätte kohaselt tuleb sotsiaalmaks tasuda palga väljamaksmisele järgneva kuu 10. kuupäevaks MTA pangakontole. Seega tekib maksukohustus palga väljamaksmisel, mitte arvestamisel, mis viitab samuti sotsiaalmaksu kassapõhisele administreerimisele.

Riigieelarve tulude, mis koondavad endas ka maksutulused, kassapõhisele arvestusele viitab otseselt rahandusministri 2. jaanuari 2006 määrusega nr 1 vastu võetud "Riigieelarve kassalise teenindamise eeskirja" § 6 lõikes 1 sätestatud põhimõte, et riigieelarve tulude kassapõhist koondarvestust korraldab riigikassa.

Eeltoodud selgituste põhjal võib öelda, et sotsiaalmaksu andmete registrisse kandmisel ning sotsiaalmaksu kohustuse tekkimisel tulu väljamaksmisel ja deklareerimisel on tegemist kassapõhisuse printsiibiga.

Hüvitise maksmise kalendrikuu on kuu, mille eest hüvitist makstakse. Hüvitis makstakse välja igas kuus eelmise kalendrikuu eest.⁶⁰

Sotsiaalmaksu kassapõhisuse printsiip põhjustab vanemahüvitise väljamaksmisel ja töötasu teenimisel samaaegselt hüvitise enammakse. Eeltoodud selgitustest nähtub, et sotsiaalmaksu tasumise kohustus tekib töötasu väljamaksmisel ning deklaratsiooni esitamisel MTA-le. Deklaratsioon peab olema esitatud maksustamisperiodile järgneva kuu 10. kuupäevaks, kuid üldjuhul on selleks ajaks juba pensioniamet vanemahüvitise välja maksnud. Vanemahüvitis makstakse välja iga kuu 8. kuupäeval eelmise kalendrikuu eest. Vanemahüvitise saamisel ning vanemahüvitise saamise kuul saadud sotsiaalmaksuga maksustatava tulu korral laekub vanemahüvitis enne tööandja deklaratsiooni esitamist ning kui isik pole täitnud teavitamiskohustust, siis ongi hüvitise enammakse tekkinud.

3. peatüki alapeatükis 3.1. selgitas käesoleva töö autor vanemahüvitise saajal lasuva teavitamiskohustuse ja selle täitmise kaasnemaid probleeme. Siinkohal peab autor vajalikuks veelkord rõhutada, et vanemahüvitise ning sotsiaalmaksuga maksustatava tulu saamisel samaaegselt, tekib isikul kohustus teavitada Sotsiaalkindlustusametit saadavast tulust. Teavitamiskohustuse täitmata jätmisel tekib isikul sotsiaalmaksu andmete registrisse kandmise tagajärjel sotsiaalmaksu kogumise kassapõhisuse printsiibi alusel vanemahüvitise enammakse.

3.3. Vanemahüvitise enammaksete vältimise võimalused

Kõige tõhusamaks meetodiks enammaksete vältimisel on autori arvates andmevahetuse kiirendamine MTA ning Sotsiaalkindlustusameti vahel. Tasutud isikustatud sotsiaalmaksu andmed peaksid pärast MTA-le laekumist jõudma koheselt Sotsiaalkindlustusameti

---

⁶⁰ VHS 4 lõige 6

andmebaasi. Eeltooduga oleks sotsiaalmaksu laekumine nähtav kohe ka pensionikindlustuse registris, kust Sotsiaalkindlustusameti infosüsteem edastab automaatselt info isiku sotsiaalmaksuga maksustatud tulude kohta. Sotsiaalmaksu laekumise kohese nähtavuse korral oleks pensioniametil võimalus samal kuul hüvitise määr ümber arvutada ning sellega vältida enamakse tekkimist. Käesoleval ajal sõltub õigeaegne vanemahüvitise ümberarvestamine inimese teavitamiskohustuse täitmisest.

Koostöö ettepanek andmevahetuse kiirendamiseks rahandus- ja sotsiaalministrile on välja toodud ka Riigikontrolli “Vanemahüvitise maksmise korralduse“ auditaruandes. Samas auditis vastab rahandusminister, et MTA on avaldanud valmisolekut asuda koostöös Sotsiaalkindlustusametiga otsima lahendust andmevahetuse kiirendamiseks.⁶¹

Käesolevaks ajaks ei ole eelmainitud ettepanek reaalsuseks saanud. Pensioniamet näeb laekunud sotsiaalmaksualast informatsiooni üldjuhul ligi kahekuulise nihkega sotsiaalmaksu laekumisest MTA-le.

Lisaks eelmisele ettepanekule on üheks enamaksete tekkimise vältimise võimaluseks täiendada VHS-i sättega, millega kehtestatakse sanktsioonid juhul, kui vanemahüvitise saaja ei teavita pensioniametit tulude teenimisest. Kõige otstarbekam meede on rahatrahvi kohaldamine, kuna eeltoodu tekitab hüvitise saajates suuremat kohusetundlikkust teatamiskohustuse täitmisel.

Kolmandana teeb autor Sotsiaalkindlustusametile ettepaneku hüvitise väljamaksmise kuupäeva muutmiseks. Käesoleval ajal kehtiva 8. kuupäeva asemel võiks väljamaksed toimuda, näiteks, iga kuu 15. kuupäeval. Eeltoodud muudatusega jõuaks pensioniameti spetsialistid kontrollida üle tulu saajad ning ümberarvutada väljamaksmisele kuuluva hüvitise uus suurus. Eeltoodud ettepaneku eelduseks on MTA ja Sotsiaalkindlustusameti vahelise andmevahetuse kiirendamine nii, et andmed isiku sotsiaalmaksualase informatsiooni kohta jõuaksid pensionikindlustuse registrisse enne isikutele vanemahüvitise väljamaksmist.

---

⁶¹ Riigikontroll. Vanemahüvitise maksmise korraldus, 3. www.riigikontroll.ee 10.02.2008.

KOKKUVÕTE

Käesolevas töös on tutvustatud vanemahüvitise olemust ning maksmise korda Eestis, Venemaal, Rootsis ning Belgias. Eelnimetatud riikide samaliigiliste hüvitiste korra võrdlemisel selgus, et Eestile kõige sarnasem hüvitise maksmise süsteem on Rootsis.

Rootsis kehtiva vanemapuhkuse hüvitise pikkus ning arvutamise alused on ligilähedased Eestis kehtiva VHS-s sätestatuga. Töö autor on seisukohal, et Eestile kõige kasulikum on Eesti ja Rootsi süsteemide liitmine. Eesti ja Rootsi süsteemide liitmisel saaks vanem pikendada hüvitise maksmise perioodi umbes kolmandiku võrra ning lapsega kauem kodus olla.

Venemaal väljamakstava lapsetoetuse periood kattub Eestis väljamakstava hüvitise pikkusega, kuid määramise alused ning hüvitise rahaline suurus on erinevad.

Belgias on kehtestatud kaheastmeline hüvitise kord: kohustuslik emapuhkus, millele järgneb vanemapuhkus. Sealse ema- ja vanemapuhkuse pikkus, väljamaksmise alused ning hüvitise määrad on väga erinevad Eestis kehtivast hüvitise korrast.

Käesoleva töö eesmärk oli analüüsida vanemahüvitise aluseks oleva sotsiaalmaksu osa vanemahüvitise arvutamisel ja enammaksude tekkimisel. Eeltoodud analüüsi tulemusel jõudis autor järeldusele, et vanemahüvitise arvutamise aluseks on pensioniameti riiklikusse registrisse kantud isikustatud sotsiaalmaksu andmed, mille on pensioniametile edastanud MTA. Sotsiaalmaksu laekumisel võetakse vanemahüvitise suuruse arvutamise aluseks laekunud sotsiaalmaksu suurus. Sotsiaalmaksu laekumise puudumisel määratakse vanemahüvitise hüvitise määra suurus.

Käesolevas töös tõi autor välja ka FIE-de erisused vanemahüvitise määramise aluseks olevate andmete põhjal. Autor kirjeldas SMS-i näitel FIE-de sotsiaalmaksu tasumise korra erisusi, millest tulenevalt on ka vanemahüvitise arvutamine erinev FIE-le ja palgatööl käivale isikule.

Käesoleva töö sissejuhatuses tõstatatud hüpotees, milles autor väitis, et vanemahüvitise enammaksete tekkimisel on seos sotsiaalmaksu kassapõhisuse printsiibiga, sai käesoleva töö käigus tõestatud.

Vanemahüvitise väljamaksmisel ja sotsiaalmaksuga maksustatud tulu teenimisel samal maksustamisperioodil tekib hüvitise saajal hüvitise enammakse, kui ta ei täida vanemahüvitise seadusega kehtestatud teavitamiskohustust. Hüvitise enammakse tekkimine on tingitud sotsiaalmaksu kogumise kassapõhisuse printsiibist. Kassapõhisuse printsiibi kohaselt tekib sotsiaalmaksu tasumise kohustus maksustatava tulu deklareerimisel. Vanemahüvitise väljamakse eelmise kalendrikuu eest toimub 8. kuupäeval ja sotsiaalmaksu tasumine eelmise kalendrikuu eest 10. kuupäeval. Seega teavitamiskohustuse mittetäitmisel tekib hüvitise saajal, kes teenis ka sotsiaalmaksuga maksustatavat tulu vanemahüvitise määrast rohkem, sotsiaalmaksu andmete registrisse kandmise kassapõhisuse printsiibi alusel hüvitise enammakse.

Hüvitise enammakse vältimiseks on käesoleva töö autor välja toonud andmevahetuse kiirendamise MTA ja Sotsiaalkindlustusameti vahel, et laekunud sotsiaalmaksu andmed jõuaksid vahetult MTA-lt Sotsiaalkindlustusametisse.

Teise ettepanekuna on autor esile toonud teavitamiskohustuse mittetäitmise korral sanktsioonide kehtestamise. Parimaks võimalikuks sanktsiooniks peab autor rahatrahvi kohaldamist.

Kolmandana toob autor välja ettepaneku Sotsiaalkindlustusametile hüvitise väljamaksmise kuupäeva muutmiseks. Käesoleval ajal kehtiva 8. kuupäeva asemel võiks väljamaksed toimuda, näiteks, iga kuu 15. kuupäeval. Eeltoodud muudatusega jõuaks pensioniameti spetsialistid kontrollida üle tulu saajad ning ümberarvutada väljamaksmisele kuuluv hüvitise uus suurus. Eeltoodud ettepaneku eelduseks on MTA ja Sotsiaalkindlustusameti vahelise andmevahetuse kiirendamine nii, et andmed isiku sotsiaalmaksualase informatsiooni kohta jõuaksid pensionikindlustuse registrisse enne isikutele vanemahüvitise väljamaksmist.

Käesolevas töös tugines autor peamiselt VHS-le , maksuseadustele ja Venemaa, Rootsi ning Belgia seadusandlusele, antud valdkonnas teostatud uuringutele ja Riigikontrolli auditile.

SUMMARY

Present diploma paper is composed in Estonian with English summary and has 40 pages. Present diploma paper`s purpose is to analyse social benefits tax as the basis to calculate the parental benefit and their overpayments. For achieving this purpose has author explained the essence of the parental benefit in Estonia and compared it with the essence of the parental benefit in Russia, Sweden and Belgium; has described the calculation of the parental benefit and has explained the difference of the calculation and payment of parental benefit to self-employed entrepreneur.

In present diploma paper is author focused on the fact that the calculation of the parental benefit is based on social benefits tax and the hypothesis of this diploma paper is, that overpayment of the parental benefit is related to a cash-paid principle.

The hypothesis indicated before verifies, the overpayment of the parental benefit is caused by the cash-paid principle. To prevent the overpayment has author proposed to accelerate the data management between Estonian Tax and Customs Board and Social Insurance Board and validate the sanction towards them, who does not inform the Social Insurance Board about their incomes.

In present diploma paper reposed author to parental benefit statute, to tax laws, to Russian, Swedish and Belgian legislation and to audit seen through State Audit Office.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

1. Ежемесячное пособие по уходу за ребенком до достижения им возраста полутора лет. <http://www.fss.ru/ru/consultation/6812/index.shtml> 06.03.2008.
2. Euroopa Liidu kodaniku seadus. 17.05.2006. – RT I 2006, 26, 191.
3. Föräldrapenning.
http://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/barnet_fott/foraldrapenning/
12.02.2008.
4. Lehis, L. 2001. Paar pisikest probleemi seoses uue sotsiaalmaksuseadusega. – Maksumaksja, 4, 28-31.
5. Lehis, L. 2004. Maksuõigus. Tallinn: Kirjastus Juura.
6. Medlingsinstitutet, Statistiska centralbyrån. Medellönen var förra året 25 000 kr.
<http://www.mi.se/aktuellt/press07.htm> 15.03.2008
7. Riigikontroll. Vanemahüvitise maksmise korraldus. www.riigikontroll.ee 10.02.2008.
8. Sotsiaalkindlustusamet. Sotsiaalkindlustusameti teenusstandard: vanemahüvitise määramine ja maksmine. http://www.ensib.ee/frame_avalik.html 09.03.2008.
9. Sotsiaalkindlustusamet. Vanemahüvitis.
<http://www.ensib.ee/toetused/vanemahyvitisest2007.html> 09.03.2008
10. Sotsiaalmaksuseadus. 13.12.2000. - RT I 2000, 102, 675; RT I 2008, 8, 57.
11. The Department of Trade and Industry. International Review of Leave Policies and Related Research 2006. <http://www.berr.gov.uk/employment/research-evaluation/errs/page13419.html> 12.02.2008.
12. Tulumaksuseadus. 15.12.1999. – RT I 1999, 101, 903; RT I 2007, 44, 318.
13. Vabariigi Valitsuse 26.07.2007 määrus nr 196. 02.08.2007 – RT I 2007, 48, 335.
14. Vabariigi Valitsuse 20.12.2007 määrus nr 254. 28.12.2007 – RT I 2007, 71, 442.
15. Vanemahüvitise seadus. 10.12.2003. – RT I 2003, 82, 549; RT I 2007, 44, 317.
16. Vanemahüvitise seaduse muutmise seaduse eelnõu (1085 SE) esimene lugemine.
<http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2007/02/t07021305-07.html> 06.03.2008

17. Vanemahüvitise seaduse muutmise seaduse eelnõu (44 SE) esimene lugemine.
<http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1181039429&toimetatud=1&toimetamata=0#pk408> 06.03.2008.
18. Võrk, A., Karu, M. Eesti vanemahüvitise mõju sündimus- ja tööturukäitumisele: hindamise võimalused ja esimeste kogemuste analüüs.
http://www.praxis.ee/data/VorkKaru_PRAXIS_Vanemahyvitis13022006.pdf
16.01.2008.
19. Välismaalaste seadus. 08.07.1993. - RT I 1993, 44, 637; RT I 2007, 62, 394.